

**A VAGYON-VISSZASZERZÉSI ELJÁRÁS
A HAZAI ÉS A KÖZÖSSÉGI JOGRENDENBEN**

1. Bevezetés

A rendszerváltozás környéki kaotikus években a rendvédelmi szervek nem igazán voltak felkészülve arra, hogy érdemi vagyon-visszaszerző tevékenységet folytassanak, ami a szerzők álláspontja szerint elsősorban az alábbi okokkal magyarázható:

- gyakorlatilag nem volt „előzménye” hazánkban a vagyonvisszaszerzés gyakorlatának, mivel 1989 előtt jelentős vagyont a pártállami rendszer keretei között még a bűnözői csoportok sem tudtak felhalmozni;
- nem voltak kellő számban a rendvédelmi szervek kötelékében olyan megfelelő pénzügyi és gazdasági ismeretekkel rendelkező szakemberek, akik a vagyonvisszaszerző munkát segíthették volna;
- a rendszerváltozás okozta átalakulás következtében a rendvédelmi szervek számos területét a szervezetlenség és a szétziláltság jellemezte; a több évtizedes gyakorlattal rendelkező szakemberek közül igen sokan elhagyták a rendvédelmi szerveket;
- számos olyan „kiskapu” létezett, amit a magánszemélyek és a bűnelkövetői csoportok könnyen ki tudtak játszani, így a rendvédelmi szervek nem tudtak érdemben reagálni sok esetben a nyilvánvaló jogsértésekre sem.¹

2. A vagyonvisszaszerzés fogalma, a vagyon-visszaszerzési eljárás célja

Számos hazai jogszabály foglalkozik a vagyonvisszaszerzés kérdéskörével, azonban a vagyon-visszaszerzési eljárást konkrétan a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) definiálja.² A jelenlegi szabályozást a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény (a továbbiakban: 2012. évi módosítás) iktatta be. Ennek értelmében a vagyon-visszaszerzési eljárás dogmatikailag egy büntetőeljárás külön eljárás, amely 2013. VII. 01. napjától szerepel a Be.-ben.

A 2012. évi módosítás indokolásában kifejti a jogalkotó, hogy a vagyon-visszaszerzési eljárás egy olyan – a nyomozáshoz képest kiegészítő jellegű – hivatalból nem indítható eljárás, amely csak abban az esetben folytatható le az ügyész, vagy a nyomozó hatóság megkeresésére, ha az adott szerv erre igényt tart. Maga az eljárás nem független a büntetőjogi személyi felelősség tárgyában folytatott nyomozástól, hanem ahhoz kapcsolódó külön eljárás, amelyben a vagyon-visszaszerzési hatóság által fogatosított eljárási cselekmények csak az ügyész előzetes tájékoztatásával végezhetők. Azonban őrizetbe vételt

¹ Mátyás Szabolcs – Sallai János: Criminal geographical researches in Hungary. Kritische Zeiten 2014. 60-77. o.

² Be. XXVIII/B. fejezete – A vagyon-visszaszerzési eljárás (hatályos: 2013. 07. 07-től)

nem rendelkezhetnek el, továbbá a gyanúsítottat sem hallgathatják ki, bár annak a kihallgatásán jelenhetnek és részére kérdéseket is feltehetnek.³

A Be. az eljárás tekintetében meghatározza, hogy „A vagyon-visszaszerzési eljárás esetén e törvény rendelkezéseit az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. A vagyon-visszaszerzési eljárást nyomozó hatóságként a vagyon-visszaszerzési hatóság végzi. A vagyon-visszaszerzési hatóság a rendőrség.” [554/P § (1) (2)] A vagyonvisszaszerzésen összességében tehát azt a rendőrség által lefolytatott eljárást kell érteni, melynek során a hatóság kísérletet tesz a bűncselekmény útján megszerzett vagyon felkutatására, majd lefoglalására; a sikeres eljárást követően a terhelt érdekköréből véglegesen kikerül a vagyon-visszaszerzési eljárás által érintett vagyona (vagyon tárgya)

Alapvető célként fogalmazhatjuk meg – összhangban a bűncselekményekből származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb javak felkutatása, azonosítása és a kármegtérülés érdekében teendő rendőri feladatokról szóló 45/2010. (OT 25.) ORFK utasítás (a továbbiakban: ORFK utasítás) preambulumban megfogalmazottakkal –, hogy a rendvédelmi szervek alapvető feladata kell, hogy legyen, hogy felkuttassák a bűncselekmény elkövetéséből származó vagyont, valamint feltérképezzék az elkövetők vagyoni helyzetét. A vagyonvisszaszerzés tehát nem opcionális lehetősége, hanem törvényi kötelessége a rendvédelmi szerveknek.

A fentiek alapján kérdésként merülhet fel, hogy milyen bűncselekmények esetében is beszélhetünk tényleges kárról. Az egyértelműen meghatározható vagyoni jellegű kárról csak rendkívül szűk bűncselekményi keresztmetszet esetében beszélhetünk. Bizonyos bűncselekményeknél nem lehet megállapítani pénzben a családot vagy a társadalmat ért kárt, továbbá azt is elég nehéz kimutatni, hogy mekkora az az összeg, amelytől egy adott terület azért esett el, mert nagy a kriminalitása (pl. elmaradt befektetések)⁴. A kutatók szerint ezért ott lehetséges vagyon-visszaszerzésről beszélni, ahol taxatív megállapítható a konkrét kárösszeg, vagyis elsősorban a vagyon elleni és a gazdasági deliktumok azok, ahol érdemi vagyon-visszaszerzés folytatható.

3. A vagyonvisszaszerzés szabályozása a magyar és az Európai Unió jogrendjében

3.1. A vagyonvisszaszerzés szabályozása Magyarországon

Számos esetben fogalmazódott meg kritikaként, hogy a relatíve alacsony hazai vagyonvisszaszerzés és kármegtérülés egyik oka a megkésett törvényi szabályozás. Ezt a „vádat” cáfolhatjuk is, de akár meg is erősíthetjük. Cáfolhatjuk, hiszen már az első magyar büntetőtörvénykönyv a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk – ismertebb nevén: Csemegi-kódex – is foglalkozik 61. §-ában – a kor elvárásainak megfelelően – a bűnös vagyon kérdésével az alábbiak szerint: „Azon tárgyak, melyek a büntett vagy vétség által hozattak létre, úgyszintén azok, melyek a büntett vagy vétség elkövetésére szolgáltak, - a mennyiben a tettes vagy a részes tulajdonai, elkobzandók”. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény pedig már - kifejezetten a hatályos szabályozáshoz hasonló módon – ismerte a mellékbüntetések között a vagyoneklobzás, az intézkedések között pedig az elkobzás

³ E bekezdés forrásgondolata: a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény vonatkozó részének indokolása

⁴ Vigh József: *Kriminológiai alapismeretek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 232. o.

jogintézményét., azzal a kitételrel, hogy – a cikk írásakor hatályos – a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) mind az elkobzás, mind a vagyonelkobzás jogintézményét már az intézkedések között nevesíti. Mint arról a fentiekben is említettünk, 1989 előtt a mai értelemben vett vagyonelkobzásra, vagyonvisszaszerző tevékenységre gyakorlatilag nem volt szükség, ezért részletesebb, vagyonvisszaszerző szabályozásra sem volt szükség. Azt viszont sajnos tényként kell elfogadnunk, hogy az érdemi, kriminalisztikai útmutatásokat is tartalmazó szabályozás csak jóval később jelent meg. Ugyanakkor a Belügyminisztériumban már a 2000-es években észlelték, hogy hatalmas összegeket elérő károkat okoznak a bűnelkövetők a lakosságnak. Ennek okán született meg a betöréses lopások visszaszorítására vonatkozó 3/2000. (BK 4.) BM utasítás is, amelynek a preambuluma megállapítja, hogy a rendszerváltást követő 10 éves időszakban az összébűnözés több mint 70%-át a vagyon elleni bűncselekmények tették ki. Ezen kár nagyságrendjét megvilágítja például az is, hogy csak 1999-ben a vagyon elleni bűncselekményeknek mindössze 23%-át kitevő betöréses lopással 17, 36 milliárd forintnyi kárt okoztak az elkövetők.

A probléma megoldására adott lassú és nehézkes válaszadás, azonban nemcsak hazánkat jellemezte, hanem az EU számos tagországát. Azokban az országokban, ahol hamarabb adták meg a bűnös vagyon felkutatására a sikeres választ, ott ez részben annak volt köszönhető, hogy már korábban megteremtődtek a feltételei a bűncselekmény útján szerzett vagyon megszerzésének és felhalmozásának (az EU azon országai, melyek nem tartoztak a szovjet érdekszférához), így nyilvánvaló, hogy hamarabb is kellett, hogy megadják a sikeres választ a problémára. Az alábbiakban vizsgáljuk meg, hogy melyek azok a legfontosabb hazai normák⁵, melyek a vagyonvisszaszerzést szabályozzák.

Az első, kriminalisztikai szempontból is érdeminek tekinthető szabályozása a kérdéskörnek 2010-ben történt meg. Ekkor született meg ugyanis – a fentebb már említett – ORFK utasítás, amely ismerteti a vagyonfelderítéssel kapcsolatos rendőri feladatok sajátosságait, meghatározza a Rendőrség központi, területi és helyi nyomozó hatóságainak bűnügyi állományára vonatkozó konkrét feladatokat, továbbá meghatározza a Nemzeti Nyomozó Iroda feladatait a külföldre menekített vagyon esetén.

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) kiegészítését is tartalmazta a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény (a továbbiakban: 2012. évi módosítás), amelyben a törvényalkotó hangsúlyozza, hogy a Rendőrség feladatai közé tartozik többek között „a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzése”. Az Rtv. rögzíti, hogy a vagyon-visszaszerzési hatóság a Rendőrség részeként tevékenykedik, amelynek legfontosabb feladata a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzése. A jogalkotó a módosításban részletesen ismerteti, hogy milyen tevékenységeket és nyomozati cselekményeket folytathat a vagyon-visszaszerzési hatóság a bűnös vagyon visszaszerzése érdekében (pl. megfigyelés, információgyűjtés, adatszolgáltatás igénylés stb.).

Megfigyelhető a büntető törvénykönyvek esetében is egyfajta fejlődés, megfelelés az újfajta elvárásoknak. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény-t („régibb Btk.”) a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény számos helyen módosította, így többek között a vagyonelkobzás

⁵ A vagyonvisszaszerzést szabályozó normák közül a kevésbé ismertek közé tartozik a Rendőrség Iratkezelési Szabályzatáról szóló 59/2008. (OT 31.) ORFK utasítás, mely több pontjában is szabályozza a vagyonvisszaszerzés során lefoglalt tárgyak kezelését.

tekintetében is. Bővült azon személyek köre, akiktől lefoglalható a bűnös úton szerzett vagyon. Új változásként vezette be a törvény, hogy a vagyonekobbzás a mellékbüntetések közül – egy korábban elkezdődött folyamat eredményeképpen – áthelyezésre került az intézkedések körébe. A módosítással kapcsolatosan a törvényi indokolás kifejti, hogy a vagyonekobbzás alatt nem vagyoni jellegű büntetést kell érteni, hiszen nem a jogszerűen megszerzett vagyon elvonására irányul. Kifejti továbbá, hogy a szervezett bűnözés elleni egyik leghatékonyabb eszköznek a bünszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett bűnös vagyontól való megfosztást tartja. Mégpedig olyan megfordított bizonyítás teher alkalmazásával, amelynek köszönhetően a terheltnek kell azt bizonyítani, hogy a bünszervezetben történő részvétel ideje alatti vagyongyarapodása törvényes úton keletkezett be. Amennyiben pedig a legális vagyonszerzést bizonyítani nem tudja, a vagyonekobbzás elrendelésre kerül. A Be. új jogintézménye a 2012. évi módosítás alapján a XXVIII/B fejezetben szabályozott vagyon-visszaszerzési eljárás, amelyek a legfontosabb elemei a következők:

- A vagyon-visszaszerzési eljárást a vagyon-visszaszerzési hatóságként működő rendőrség végzi;
- „A vagyon-visszaszerzési eljárás a nyomozást kiegészítő külön eljárás, amelynek célja az elkobbzás, vagyonekobbzás alá eső dolog vagy vagyon felderítése és biztosítása.” [554/P. § 3. bek.] Jogtár-kommentár;
- Azon esetekben, amikor a nyomozás a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) végzi, akkor a NAV megkeresésére a rendőrséggel együtt közös nyomozócsoportot hozhat létre.

Szükséges azonban megemlíteni, hogy a Be. a 2012-es változást megelőzően is már három kényszerintézkedést nevesített a bűnös vagyon biztosítására (biztosítási intézkedés, lefoglalás, zár alá vétel). Ezen intézkedések foganatosításával volt az garantálható, hogy a bűncselekmény elkövetéséből származó vagyon lefoglalható legyen, illetve a későbbi polgárjogi igények kielégíthetőek legyenek.⁶

3.2. A vagyonvisszaszerzés közösségi szintű szabályozása

A bűncselekményből származó vagyon visszaszerzésének problémája természetesen nemcsak hazánkban jelentkezik, hanem más országokban is. Az Európai Unió is felismerte, és több alkalommal is ajánlásokat fogalmazott meg, illetve határozatokat fogadott el, melyek az egyes tagországokban a vagyonvisszaszerzést szabályozzák. Az EU egészét nézve a vagyonvisszaszerzés még komolyabb problémaként jelentkezik, mint korábban tagállami szinten, hisz az országhatárok légiesülésével még nehezebbé vált a rendvédelmi szervek dolgozóinak a bűncselekmény útján szerzett vagyon felkutatása és lefoglalása. Az alábbiakban ismertetett közösségi normákon kívül természetesen számos egyéb jogszabály érinti a vagyonvisszaszerzés jogi keretét, azonban ezek mindegyikének ismertetése a publikáció terjedelmi korlátai miatt nem lehetséges.

Az Európai Unió Tanácsa felismerte a vagyon-visszaszerzési eljárás nehézségeit. Így *„ennek elősegítése érdekében fogadott el az Európai Unió Tanácsa 2007. december 6-án egy határozatot, mely kötelezi a tagállamokat arra, hogy 2008. december 18-ig hozzák*

⁶ Cieleuszky Péter – Henyecz Tamás – Horváth Csaba: A vagyonekobbzás lehetőségei. Rendészeti Szemle 2007/1. 26-40. o.

létre vagy jelöljék ki saját nemzeti vagyon-visszaszerzési hivatalukat.”⁷ A határozatban⁸ kifejezett célként fogalmazódik meg az, hogy az egyes tagállamok között hatékony legyen az információáramlás, mivel kizárólag ezáltal lehetséges a megfelelő szintű vagyonvisszaszerzés. A tagállamok részére meghatározzák, hogy hozzanak létre gyors információcserére képes nemzeti vagyon-visszaszerzési hivatalokat [4/ bekezdés], illetve a tagállamoknak biztosítani kell azt, hogy az illetékes vagyon-visszaszerzési hivatalok megismerhessék a más tagállamok által alkalmazott „legjobb gyakorlatot. A rendelkezések között meghatározott vagyon-visszaszerzési feladatokat hazánkban a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal látja el.

- Az áru, a tőke és munkaerő szabad áramlása az EU egyik legnagyobb vívmánya, azonban a rendvédelmi szervekre ez óriási plusz terhet ró. Mint arra a Tanács a bűncselekményből származó jövedelmek, vagyon és az elkövetéshez használt eszközök elkobzásáról szóló 2005/212/IB kerethatározat-ban is rámutat, a bűnös vagyon felkutatását és visszaszerzését a tagállamok jogszabályai közötti eltérések rendkívüli módon megnehezítik, és a határon átnyúló együttműködés továbbra sem kielégítő. Megállapítják, hogy valamennyi tagállamnak rendelkeznie kell a bűncselekményekből származó jövedelmek elkobzására vonatkozó hatékony szabályokkal.
- Az Európai Parlament és a Tanács a bűncselekmény elkövetési eszközeinek és az abból származó jövedelemnek az Európai Unión belüli befagyasztásáról és elkobzásáról szóló 2014/42-es számú EU irányelve értelmében: Az EU-n belül számos ország vagyon-visszaszerzési gyakorlata viszonylag nagy múltra tekint vissza, ezért eredményesebben is működnek, mint pl. az EU-hoz később csatlakozott országokban. Ennek ellenére az Irányelv Preambulumának (4) bekezdése szerint a visszaszerzett, bűncselekményből származó jövedelem nagysága még ezen országokban is elégtelen mértékű.

3.3. A vagyonvisszaszerzés az ügyészséget és a bíróságot érintő rendelkezésekben

A rendvédelmi szervek mellett meg kell említeni az ügyészséget és bíróságot is, mint olyan szerveket, amelynél szintén nagyobb odafigyelés szükséges azon ügyek esetében, amelyeknél gyanú merülhet fel a vagyonelevonás szükségességére. Az ügyészségi szabályozások közül elsőként a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítást emeljük ki, melynek egy szakasza érinti a vagyon-visszaszerzési eljárást.

Az Ügyészség a vagyonvisszaszerzés hatékonyságának fokozása érdekében 2015. évben is újabb belső szabályozást adott. A bűnös úton szerzett vagyon elvonását célzó kényszerintézkedésekkel összefüggő ügyészi feladatokról szóló 2/2015. (VI. 30.) LÜ h. körlevél (a továbbiakban: LÜ h. körlevél) megállapította, hogy a vagyonvisszaszerzésre irányuló kényszerintézkedések gyakorlatáról, a gazdasági bűncselekmények körében című munkatervi vizsgálat eredménye szerint az ügyészi szervek még mindig nem fordítanak

⁷ Kindelmann Dóra: Good Afternoon! A vagyon-visszaszerzés egyes kérdései az Egyesült Királyságban, egy csésze tea mellett. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának könyvei. Jogi tanulmányok tehetségesek tollából. Budapest, 2014. 102-116. o.

⁸ 2007/845/IB határozat: a tagállamok vagyon-visszaszerzési hivatalai közötti, a bűncselekményből származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb tulajdon felkutatása és azonosítása terén való együttműködésről.

kellő figyelmet a bűnös úton szerzett anyagi javak elvonására.”⁹ Ennek során megállapításra került többek között az, hogy

- A büntető ügyekben folyamatosan kell a vagyonelvonás szükségességét és lehetőségét vizsgálni;
- Elsősorban a lefoglalás foganatosításának lehetőségét kell megvizsgálni. Ennek során elsőként a számlavagyon, másodsorban a készpénz, majd pedig az ingóságok lefoglalása szükséges. Amennyiben a fenti értékek lefoglalása nem lehetséges vagy várhatóan nem fedezik az elvonni kívánt összeget, úgy lehetőség adódik akár az ingatlan zár alá vétel útján történő biztosítására is;
- Amikor nyilvánvalóvá válik a kényszerintézkedés szükségessége, akkor haladéktalanul meg kell kezdeni a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható vagyon felkutatását. Ennek során azonban nem elegendő a hagyományos ingatlan és gépjármű-nyilvántartások ellenőrzése, hanem jóval sokrétűbb nyomozati cselekmények foganatosítása szükséges.

A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény XIII. fejezete a 210/C-210/G §-okban szabályozza a bírósági vagyonekhozás végrehajtását. Ennek során kitér a pénzüsszegben elrendelt vagyonekhozás, a meghatározott vagyontárgyra vagy az elkövető teljes vagyonára elrendelt vagyonekhozás végrehajtására. Továbbá meghatározza, hogy ha a másik tagállamban elrendelt vagyonekhozás végrehajtásából befolyt, a végrehajtási költségek fejében behajtott összegek levonása után fennmaradó, az államot megillető összeg meghaladja a tízezer eurót, a bírósági gazdasági hivatal az összeg 50%-át átutalja a másik tagállam részére.

4. Összegzés

A tanulmányban bemutatásra került a vagyon-visszaszerzési eljárás fogalmi köre, illetve az eljárás legfontosabb törvényben meghatározott céljai. Ezt követően ismertetésre kerültek azok a főbb hazai és Európai Unió jogszabályok, melyek a vagyonvisszaszerzést szabályozzák. Ennek során – annak ellenére, hogy mind hazai, mind pedig közösségi szinten a vagyon-visszaszerzési eljárás megfelelően szabályozott – megállapítást nyert, hogy a vagyon-visszaszerzés nem megfelelő hatásfokkal működik.

⁹ LÚ h. körlevél 1. oldal